

moral values of the future teacher of fine arts in the social and cultural conditions.

Key words: spiritual and moral values, the art, the dialogue of cultures, art teacher.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чернуха Н. М.

УДК 378. 14

Ю. В. Юсеф

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Підвищення вимог до професійного рівня сучасного фахівця актуалізують проблеми фахової підготовки, які висвітлено у державних національних програмах „Освіта” („Україна ХХІ століття”), законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності”, „Концепції виховання гуманістичних цінностей” тощо.

Прогрес, який відбувається зараз у медичній галузі вимагає від сучасного фахівця цієї галузі оволодіння високим рівнем комунікативної культури, від якої невід’ємно залежить оцінка його як кваліфікованого спеціаліста.

Наразі в Україні посилюється увага щодо підвищення не тільки професійних якостей майбутніх лікарів, а й зокрема, формування у них комунікативної культури, що є необхідною компетенцією особистісної самореалізації та самовдосконалення. Тому відносини “лікар-пацієнт” вимагають не тільки медичних знань, а й високого рівня комунікативної культури лікаря, яка формується у процесі психолого-педагогічної підготовки студента-медика, і є сутнісною характеристикою особистості спеціаліста, як один з показників рівня його фахової підготовки.

У зв’язку з цим увага до проблеми формування комунікативної культури майбутніх лікарів набуває надзвичайно актуального значення у сучасному соціокультурному середовищі.

Для нашого дослідження особливо цінним є сучасні наукові здобутки з формування комунікативної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах (Г. Балл, В. Моляко, О. Дубасенюк, А. Капська, С. Сарновська, О. Сисоєва, Л. Савенкова, Т. Шепеленко). Нами встановлено, що формування комунікативної культури сучасного фахівця залежить від вербальної взаємодії викладача та студентів

(В. Кан-Калік, О. Леонт'єв, С. Мусатов, Т. Нетчинов, А. Реан, А. Хараш), а також від ефективності впровадження інноваційних педagogічних технологій у навчально-виховний процес ВНЗ щодо формування комунікативної культури (О. Пехота, І. Підласий, О. Сисоєва).

Зважаючи на те, що комунікативна культура майбутнього лікаря є складним, багатоаспектним та інтегративним утворенням, яке складається із взаємопов'язаних компонентів, а тому й потребує системного підходу до її формування. Процес формування комунікативної культури відбувається в рамках системи професійної підготовки майбутніх фахівців, тобто включається як підсистема у загальну систему фахової підготовки студентів у вищих медичних навчальних закладах.

Нам імпонує думка І. Тимченко, що продуктом культури є сама людина, яка одночасно є творцем культури; головне джерело культури – діяльність людини. Культура містить способи та результати діяльності людини [7, с. 2].

Специфіка медичної діяльності визначає необхідність постійного вдосконалення організаційно-методичних умов формування комунікативної культури студентів-медиків, що зумовлене загальними закономірностями навчально-виховного процесу та змістом професійної підготовки студентів. Ефективність реалізації цього завдання буде найвищою за умови побудови навчально-виховного процесу у вищому медичному закладі на засадах компетентнісного підходу (Н. Бібік, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Сухомлинська тощо).

Спираючись на результати дослідження науковців А. Курінної, Г. М'ясоїд, І. Тимченко, О. Уваркіної, Т. Шепеленко щодо визначення дефініцій „комунікативна культура”, „комунікативна компетентність”, „соціально-комунікативна культура”, нами було встановлено, що до складових комунікативної культури входять такі поняття як: гуманність, толерантність, чуйність, емпатія, атракція, взаєморозуміння, людинолюбство. Нами також було з'ясовано, що комунікативну культуру майбутніх лікарів характеризують такі показники: вміння слухати, наявність соціально-перцептивної, рефлексивної та емпатійної здатності, здатність ясно мислити в умовах стресової ситуації, особиста проникливість, спостережливість, творче натхнення, наполегливість у досягненні мети, націленість на самоосвіту, вміння переконувати, а також органічна міміка, жести, зовнішній вигляд, загальне враження, здатність до взаєморозуміння в різних умовах обміну інформацією.

У своєму дослідженні О. Уваркіною доведено, що досконалу професійну діяльність лікаря не можна розглядати відокремлено від його особистісних якостей, загальноприйнятих норм поведінки, знання психолого-педагогічних основ, етики, деонтології та „суб'єкт-суб'єктних” стосунків спілкування в системі „лікар-пацієнт” [8, с. 4].

Ґрунтовними для нашого дослідження є наукові доробки щодо комунікативної інтерперсональної взаємодії між лікарем та пацієнтом,

які представлено у працях Ю. Віленського, О. Орлова, М. Петрова, О. Шалімова, В. Хохоля, М. Яровинського, І. Вітенка, І. Леоненко, В. Оріховського.

На переконання О. Кравченко, прогрес у медичній галузі безпосередньо впливає на професійну підготовку через систему вищої медичної освіти, змінює вимоги до рівня знань, умінь і навичок, їх творчого розвитку, світогляду, до надійності підготовки фахівців [5, с. 5].

На думку науковця О. Корніяки, „комунікативна культура” є морально-зорієнтований засобом спілкування, спрямованим на афективно-інформаційний обмін між людьми, який опосередковує їх взаємовплив і взаємодію, уможлиблює міжособистісне сприйняття й взаєморозуміння [3]. На думку дослідника, комунікативна культура – це довершена готовність і спроможність особистості до спілкування з оточенням [4].

Дещо іншої точки зору дотримується дослідник Ю. Ємельянов, щодо комунікативної культури. У своєму дослідженні „Активные групповые методы социально-психологической подготовки специалистов” він пропонує розглядати комунікативну культуру як складну особистісну характеристику, що включає психологічні знання, комунікативні здібності, уміння, навички та певні властивості особистості (характер, темперамент, емоційний стан), які виявляються під час спілкування з людьми [2, с. 72].

Достатньо цікавим є науковий підхід С. Знаменської щодо визначення поняття „комунікативна культура”, згідно з яким воно розглядається як специфічний спосіб організації спілкування. Культура комунікації характеризується наявністю власних комунікативних здібностей, ставленням до співбесідника як до цінності, вивченням його індивідуальних особливостей, умінням володіти комунікативною ситуацією та наявністю системи комунікативних норм і правил [3, с. 31].

У контексті здійсненого дослідження вважаємо за необхідне виокремити структуру комунікативної культури майбутнього лікаря, спираючись на наукові доробки І. Зязюна, який включає такі основні складові [5]:

1). *індивідуально-особистісну*, компонентами якої є індивідуальні особливості особистості (темперамент, характер, здібності, інтелектуально-пізнавальна сфера, екстравертованість / інтровертованість та ін.) та її прижиттєві надбання (ідеали, установки, цінності, моральні якості, етичні норми);

2). *мотиваційно-вольову*, яка охоплює потребово-мотиваційний (потреби в пізнанні й самопізнанні, в оцінці інших людей, у спілкуванні, самоствердженні, самовдосконаленні, самовираженні; мотивація досягнення успіху й уникнення невдач; спрямованість особистості на своє „Я”, на комунікативний контакт, на справу) та емоційно-вольовий компоненти (самоконтроль, емоційна стійкість, емоційна культура

(культура прояву емоцій), уміння уникати конфлікту або ефективно виходити з нього);

3). *соціально-комунікативну*, яка включає соціально-психологічний (емпатія, сприйняття себе та інших, уміння бути потрібним, рефлексивність, усвідомлення соціальної ролі й манери поведінки, узгодженої з цією роллю) та індивідуально-комунікативний компоненти (взаємозв'язок, взаєморозуміння; уміння встановлювати й підтримувати контакт, зворотній зв'язок; мовна компетентність, культура мислення і мови, мовленнєва активність; комунікативні знання, уміння та навички) [6, с. 75-77].

Таким чином, зазначені складові структури взаємодоповнюють одна одну та впливають на якість комунікативної культури майбутнього фахівця. Відзначимо, що для успішної самореалізації особистості у професійній сфері комунікативна культура має бути притаманна фахівцям усіх профілів (гуманітарного, економічного, технічного тощо).

На переконання О. Корніяки, помилковою є думка, що людина високої культури одночасно володіє й професійною педагогічною культурою. Кожна з них має свої типові ознаки та структурні елементи. Комунікативна культура особистості є невід'ємною складовою частиною професійної культури й культури особистості зокрема, являє собою ступінь засвоєння комунікативного досвіду у вигляді знань, умінь, навичок [4, с. 234-236].

Отже, на основі узагальнюючого психолого-педагогічного аналізу у нашому дослідженні комунікативна культура, як одна зі складових загальної культури особистості, зумовлено трансформаційними процесами та новими вимогами до сучасного медичного працівника. Все це дало нам можливість визначити *комунікативну культуру майбутніх медиків як інтегративне особистісне утворення, яке включає знання про етикетні норми та уміння спілкування, що регулює неконфліктні відносини з пацієнтами, їхніми родичами та зі своїми колегами-медиками у процесі міжособистісного спілкування.*

Таким чином, аналіз психолого-педагогічних джерел переконливо свідчать, що підвищення рівня сформованості комунікативної культури майбутніх лікарів залежить не тільки від успішного використання інноваційних підходів, а й від суттєвої перебудови традиційно існуючих засобів організації навчально-виховного процесу у вищих медичних закладах у сучасному соціокультурному середовищі.

Перспективи подальших розробок, на наш погляд, передбачають удосконалення науково-методичного інструментарію педагогічної діагностики комунікативної культури майбутніх медиків при вивченні фахових та психолого-педагогічних дисциплін.

Список використаної літератури

1. Головин Б. М. Основы культуры речи / Б. М. Головин. – М., 1980. – 186 с.
2. Емельянов Ю. В. Активные групповые методы социально-психологической подготовки специалистов / Ю. В. Емельянов // Вопросы психологии. – 1993. – № 4. – С. 69–73.
3. Знаменская С. В. Педагогические условия формирования коммуникативной культуры студентов в процессе профессиональной подготовке в вузе: дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.06 / Стояна Васильевна Знаменская. – Ставрополь, 2004. – 169 с.
4. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра: [монографія] / О. М. Корніяка. – К.: Міленіум, 2006. – 336 с.
5. Кравченко Е. В. Развитие коммуникативной культуры учащихся в условия гуманизации образования: дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: 13.00.01 / Елена Вячеславовна Кравченко. – Саратов, 2004. – 183 с.
6. Педагогічна майстерність: [підручник] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – [2-ге вид., доп. іпереробл.]. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
7. Тимченко Ірина Ігорівна. Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. - Х., 2001. – 20 с.
8. Уваркіна О. В. Професійно-педагогічна складова гуманітарної підготовки майбутніх лікарів // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. пр. – К.: Вид.центр КНЛУ, НМАУ. – 2002. – Вип. 19. - С. 161-164.

Юсеф Ю. В. Особливості формування комунікативної культури майбутніх лікарів у сучасному соціокультурному середовищі.

У статті досліджено комунікативну культуру як необхідну складову професіоналізму майбутнього медичного працівника; виокремлено структуру комунікативної культури майбутніх лікарів в умовах соціокультурного середовища. В ході аналізу психолого-педагогічної літератури було розроблено авторське визначення дефініції „комунікативна культура майбутнього лікаря”.

Ключові слова: комунікативна культура, професійна культура, зміст та структура комунікативної культури, студенти вищих медичних закладів.

Юсеф Ю. В. Особенности формирования коммуникативной культуры будущих врачей в условиях современной социокультурной среды

В статье исследовано коммуникативную культуру как необходимую составляющую профессионализма будущих врачей в условиях современной социокультурной среды. В ходе анализа

психолого-педагогической литературы было представлено авторское определение дефиниции „коммуникативная культура будущего врача”.

Ключевые слова: коммуникативная культура, профессиональная культура, содержание и структура коммуникативной культуры, студенты высших медицинских заведений.

Youssef Yu. V. Peculiarities of the Communicative Culture of the Future Doctors in Today's Social and Cultural Environment

In the article the communicative culture of professionalism as a necessary part of the future doctors in today's social and cultural environment. In analyzing the psychological and educational literature was presented to the author's definition definition of „communicative culture of a doctors”.

Key words: communicative culture, professional culture, content and structure of the communicative culture, students of higher medical institutions.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чернуха Н. М.